

**TEPELNÉ ZAŽAŽENIE OSÔB ZASIAHNUTÝCH SÁLANÍM
ZO STĹPCA PLAMEŇA**

Analytická štúdia

Peter Árendás

1. Úvod, predmet riešenia a východiskové úvahy	3
2. Symboly, fyzikálne rozmery a definície používaných veličín a pojmov	5
3. Súhrn teoretických poznatkov k predmetu riešenia	7
4. Stereometrická interpretácia premenných uhlového súčiniteľa sálania ψ_{12}	10
<i>Definícia parametrov viditeľnej plochy žiarenia A_1</i>	10
<i>Určovanie súradníc ťažísk plôch ΔA_1 a A_2</i>	12
<i>Určenie dĺžky spojnice r medzi ťažiskami plôch ΔA_1 a A_2</i>	13
<i>Stanovenie $\cos \varphi_1$ a $\cos \varphi_2$</i>	13
5. Algoritmy výpočtu hodnôt ψ_{12} a Q_{12}	14
<i>Výpočet hodnoty uhlového súčiniteľa sálania ψ_{12}</i>	14
<i>Výpočet tepelnej záťaže q_2 pri zásahu plochy A_2 sálavým žiarením z plochy A_1</i>	14
Diskusia	15
Použité pramene	17

1. Úvod, predmet riešenia a východiskové úvahy

Štúdia obsahuje popis matematického aparátu, slúžiaceho na výpočet tepelného zaťaženia, ktorému sú vystavené osoby stojace v dosahu sálania stĺpca plameňa s definovanými parametrami.

Na základe poznatkov, získaných z informačných zdrojov [3] – [5] vyplýva, že v danej oblasti sa dajú identifikovať dva smery prístupu k riešeniu naznačeného problému, ktoré spočívajú v použití:

- a) optického princípu s využitím poznatkov o šírení žiarenia v priestore;
- b) termodynamické bilancie sálania tepla.

Pri spracovávaní tejto štúdie bolo rozhodnuté zostaviť matematický aparát a návrh algoritmu výpočtov, vychádzajúci z modelu optického princípu šírenia žiarenia v priestore.

Navrhnuté riešenie úlohy vychádza z nasledovných predpokladov, okrajových podmienok a definícií modelu:

- 1) Plameň je aproximovaný valcovou plochou priemeru D a výšky H . Jej základňa sa nachádza vo výške h nad úrovňou roviny x - y (pozri Obrázok 4). Veličina h predstavuje výšku hore otvorenej nádrže, nad ktorou horí plameň. Pokiaľ je $h=0$, jedná sa o typický prípad horenia mláky, popísaný v prácach [3],[5].
- 2) Osoba stojaca vo vzpriamenej polohe na rovine svojej základne vo vertikálnej vzdialenosti u od základne valcovitej nádrže, čelne oproti viditeľnej časti A_{1vis} plameňa plochy A_1 , má výšku v a šírku pliec p , pričom pre celkový obsah ožiarenej plochy A_2 platí nerovnosť $A_2 \ll A_1$.
- 3) Stred $V_0(0,0,0)$ súradnicovej sústavy sa nachádza v rovine základne valcovitej nádrže (pozri napr. Obrázky 4 a 5).

Pre osi x , y a z takejto sústavy platí pritom nasledovné:

- a) Os x je totožná so smerom normály n_2 plochy A_2 . Vychádza z bodu $V_0(0,0,0)$ a má iba kladnú vetvu. Osoba v zmysle bodu 2) sa nachádza vo vzdialenosti $X \geq D/2$ od zvislej osi z nádrže a horiaceho stĺpca plameňa;
- b) Os y je kolmá na smer normály n_2 plochy A_2 . Leží v spoločnej rovine s osou x a pri prechode bodom bodu $V_0(0,0,0)$ má kladnú i zápornú vetvu.
- c) Os z prechádza tiež bodom $V_0(0,0,0)$ a je totožná s osou hore otvorenej valcovitej nádrže a plameňa nad ňou. V riešenom modeli má kladnú aj zá-

pornú vetvu, čím umožňuje uvažovať polohu základne stojacej osoby nad i pod úrovňou základne valcovitej nádrže.

- 4) Zvislá os vzpriamene stojacej postavy s plochou $\mathbf{A}_2$ je rovnobežná so zvislou osou z uvádzanej súradnicovej sústavy x - y - z .
- 5) Kružnica polomeru X so stredom v bode $\mathbf{V}_0(\mathbf{0},\mathbf{0},\mathbf{0})$, predstavuje množinu bodov možného stanoviska ožiarenej osoby a zároveň reprezentuje izočiaru, na ktorej je táto vystavená účinkom rovnakého tepelného toku $\mathbf{q}_1$. Ako to bude ukázané v ďalšej analýze, ich tepelné zaťaženie $\mathbf{q}_2$ je popri závislosti od údajov tepelného výkonu $\mathbf{Q}_1$ (resp. tepelného toku $\mathbf{q}_1$) žiarivej plochy $\mathbf{A}_1$ závislé hlavne od stereometrických pomerov prechodu žiarenia z plochy $\mathbf{A}_1$ na plochu $\mathbf{A}_2$.
- 6) Prezentované úvahy platia za predpokladu, že medzi viditeľnou časťou žiarivej plochy $\mathbf{A}_1$ a ožiarenou plochou $\mathbf{A}_2$ sa nenachádza žiadna prekážka, ktorá by tienila voľný priechod žiarivej energie medzi nimi.

2. Symboly, fyzikálne rozmery a definície používaných veličín a pojmov

- α - horizontálny polovičný uhol viditeľnej časti plochy A_1 [rad]
 $\Delta\alpha$ - inkrement uhla α [rad]
 A_1 - obsah plochy žiariaceho telesa [m^2]
 A_2 - obsah plochy telesa absorbujúceho žiarenie [m^2]
 dA_1 , resp. ΔA_1 - inkrementálna plocha žiariaceho telesa [m^2]
 dA_2 , resp. ΔA_2 - inkrementálna plocha telesa absorbujúceho žiarenie [m^2]
 D - priemer nádrže a plameňa [m]
 φ_1 - uhol medzi normálou n_1 plochy vyžarujúceho telesa a spojnicou r [rad]
 φ_2 - uhol medzi normálou n_2 plochy ožiareného telesa a spojnicou r [rad]
 H - výška plameňa [m]
 h - výška nádrže [m]
 I_n - intenzita žiarenia, energia vyžiarená jednotkovou časťou plochy dA za jednotku času v jednotkovom priestorovom uhle v smere normály n [$W/m^2/rad$]
 I_φ - intenzita žiarenia, množstvo energie vyžiarenej jednotkovou časťou plochy dA za jednotku času v jednotkovom priestorovom uhle v smere spojnice r [$W/m^2/rad$]
 ψ_{12} - uhlový súčiniteľ sálenia (tvarový faktor), zlomok tepelnej energie prechádzajúcej z plochy A_1 na plochu A_2 , stanovený na základe geometrických úvah. Predstavuje tiež časť plochy A_2 , viditeľnú z plochy A_1 (view factor).
 n - počet krokov delenia viditeľnej časti plochy A_1 v horizontálnom smere [-]
 n_1 - normála plochy ΔA_1
 n_2 - normála plochy ΔA_2
 m - počet krokov delenia viditeľnej časti A_{1vis} plochy A_1 vo vertikálnom smere [-]
 π - Ludolfovo číslo, $\pi = 3,141592\dots$
 p - šírka plochy A_2 [m]
 P_w - parciálny tlak vodných pár vo vzduchu [Pa]
 Q_1 - tepelný výkon plochy A_1 , množstvo tepla vyžiareného za jednotku času [W]
 Q_{12} - korigovaný tepelný výkon Q_1 , zohľadňujúci vzájomnú viditeľnosť žiariacej a ožarovanej plochy [W]
 Q_n - tepelný výkon v smere normály [W]
 Q_{φ_1} - tepelný výkon v priestorovom uhle φ_1 [W]
 q_1 - tepelný tok v smere normály n_1 , tepelný výkon vztiahnutý na plochu A_1 [W/m^2]
 q_2 - tepelný tok v smere normály n_2 , smerujúci z plochy A_1 na plochu A_2 [W/m^2]
 q_m - maximálny tepelný tok plameňa [W/m^2]
 q_η - maximálny tepelný tok dymovej časti plameňa [W/m^2]
 r - dĺžka spojnice stredov vyžarujúcej ΔA_1 a ožiarenej inkrementálnej plochy ΔA_2 [m]
 ϱ - empirický parameter [m^{-1}]
 s - integračný krok po oblúku uhla α [m]
 T - teplota vzduchu [$^\circ C$]
 τ - transmisivita tepelnej energie žiarenia cez atmosféru vzduchu [-]
 θ - uhol v rovine x-y medzi rovinami inkrementálnych plôch ΔA_1 a $\Delta A_2 \perp$ na x-y
 t - výška inkrementálnej plochy ΔA_1 [m]
 X - vodorovná vzdialenosť ožiarenej plochy od zvislej osi nádrže a plameňa, polomer kružnice, vymedzujúcej hodnotu rovnakého korigovaného tepelného výkonu Q_{12} [m]
 x_1 - súradnica x stredu inkrementálnej plochy ΔA_1
 $x_{1\min}$ - minimálna hodnota súradnice x inkrementálnej plochy ΔA_1 [m]
 $x_{1\max}$ - maximálna hodnota súradnice x inkrementálnej plochy ΔA_1 [m]

x_2 – súradnica x stredu inkrementálnej plochy ΔA_2 [m]
 y_1 – súradnica y stredu inkrementálnej plochy ΔA_1 [m]
 $y_{1 \min}$ – min. hodnota súradnice y, ktorú nadobúda inkrementálna plocha ΔA_1 [m]
 $y_{1 \max}$ – max. hodnota súradnice y, ktorú nadobúda inkrementálna plocha ΔA_1 [m]
 y_2 – súradnica y stredu inkrementálnej plochy ΔA_2 [m]
 z_1 – súradnica z stredu inkrementálnej plochy ΔA_1 [m]
 z_2 – súradnica z stredu inkrementálnej plochy ΔA_2 [m]
 v - výška vzpriamene stojacej osoby [m]
 u – vertikálna vzdialenosť medzi rovinou základne valcovitej nádrže a súbežnou rovinou základne stojacej osoby [m]
 λ_1 - kratšie rameno priestorového uhla φ_1
 λ_2 - kratšie rameno priestorového uhla φ_2
 V_0 – stred súradnicovej sústavy $x - y - z$ uvažovaného modelu
 V_1 – ťažisko inkrementálnej plochy ΔA_1
 V_2 – ťažisko inkrementálnej plochy ΔA_2

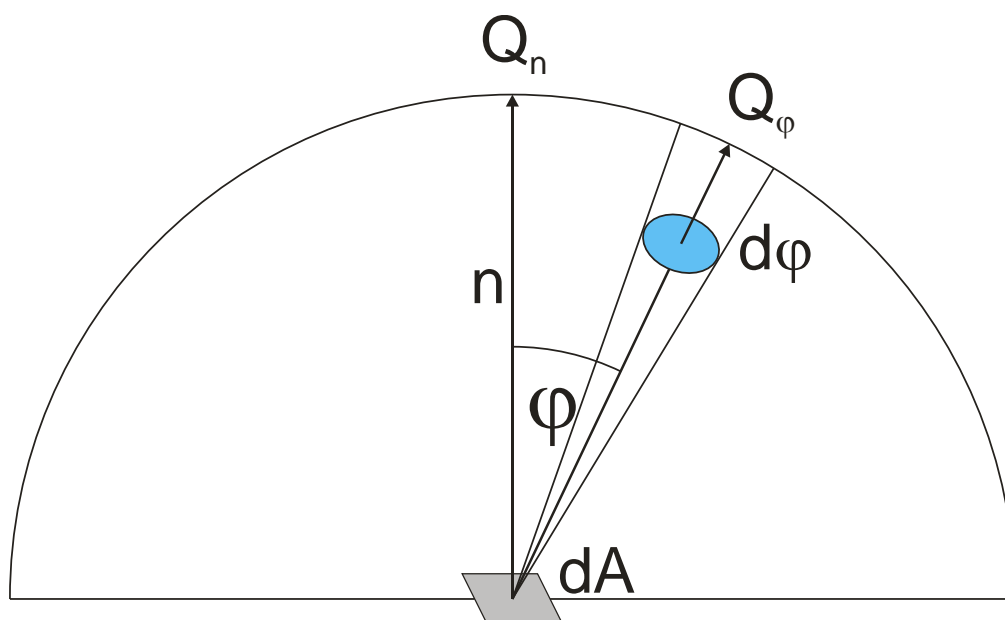
3. Súhrn teoretických poznatkov k predmetu riešenia

Žiariaca inkrementálna plocha dA v zmysle Obrázku 1 vysiela tepelné žiarenie všetkými smermi do polopriestoru nad svojou rovinou. Hodnota maximálneho tepelného výkonu Q_n v smere normály n sa s rastúcim uhlom φ znižuje podľa *Lambertovho kosínového zákona*, popísaného rovnicou

$$Q_\varphi = Q_n \cos \varphi \quad [W] \quad (2)$$

Celkový tepelný výkon Q_c , vyžiarený inkrementálnou plochou dA do polopriestoru, nachádzajúceho sa nad ňou, je potom

$$Q_c = \pi Q_n \quad [W] \quad (3)$$

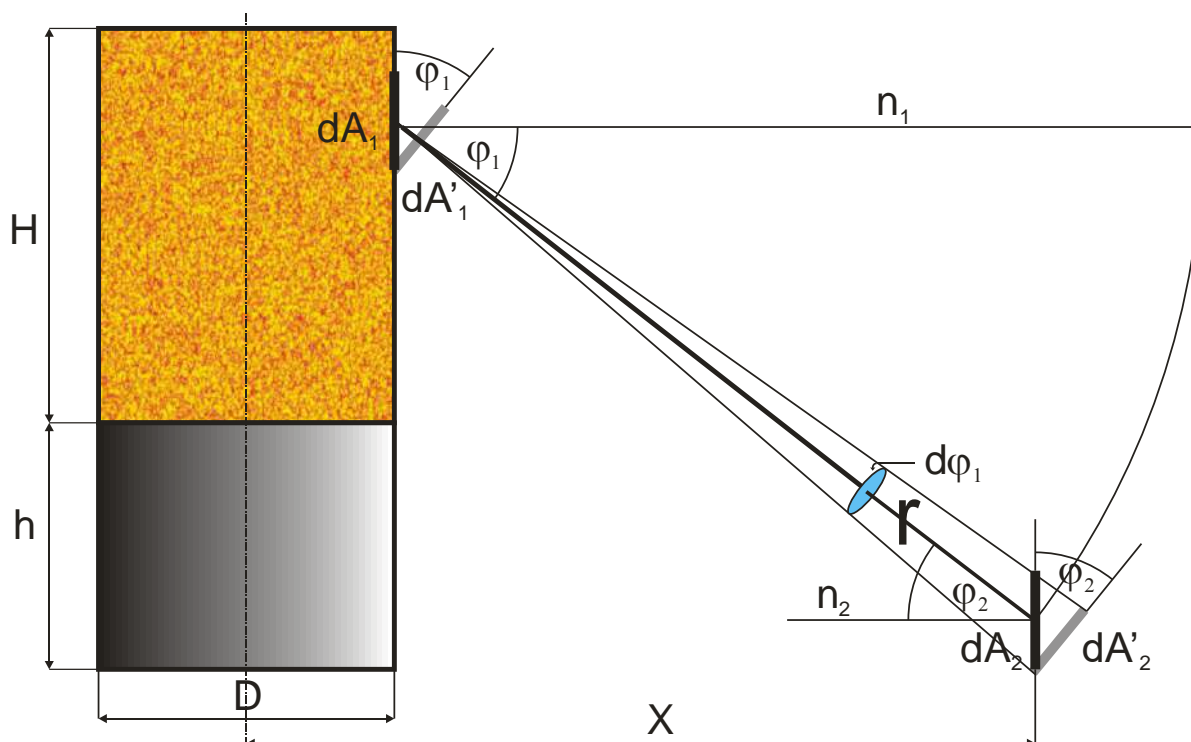

Obrázok 1: Schéma rozloženia žiarenia, vychádzajúceho z elementárnej plochy dA do plochy polopriestoru na ňou

Ak žiarenie v zmysle Obrázku 2 dopadá z povrchu jednej plochy dA_1 na druhú dA_2 pri ich všeobecnej vzájomnej polohe v priestore, bude množstvo dopadajúceho žiarenia na plochu dA_2 závislé od ich vzájomnej polohy. Pritom platí, že na *vysielaní alebo prijíme žiarenia sa zúčastňujú iba tie časti plôch, ktoré sú z príslušného smeru viditeľné*. Vzhľadom na toto konštatovanie sú predmetné plochy reprezentované ich priemetmi (tieňmi) do roviny kolmej na smer žiarenia (spojnicu r).

Aplikáciou princípu, prezentovaného na Obrázku 1, na konkrétne podmienky predmetného riešenia vychádza, že plocha dA_2 je z plochy dA_1 viditeľná pod priestorovým uhlom φ_1 . Inkrementálny (jednotkový) priestorový uhol $d\varphi_1$ je daný vzťahom

$$d\varphi_1 = \frac{dA_2 \cos \varphi_2}{r^2} \quad [\text{rad}] \quad (4)$$

Obrázok 2 Ožiarenie inkrementálnej plochy dA_2 stojacej postavy žiarením, vychádzajúcim z plochy A_1 (plameň nad nádržou), reprezentovanej inkrementálnou plochou dA_1 pri $u=0$, kedy platí tiež $\varphi_1=\varphi_2$

Intenzita žiarenia v smere normály I_{n_1} je vyjadrená ako množstvo energie, ktorú vyžiari jednotková plocha dA_1 za jednotkový čas v priestorovom uhle $d\varphi_1$ v zmysle

$$I_{n_1} = \frac{dQ_{n_1}}{d\varphi_1} \quad [\text{W/m}^2] \quad (5)$$

Pritom podľa vzťahu (3), medzi tepelným tokom (žiarivosťou) q_1 plochy A_1 a intenzitou jej žiarenia v smere normály I_{n_1} existuje vzťah

$$I_{n_1} = \frac{q_1}{\pi} \quad [\text{W/m}^2] \quad (6)$$

Podľa Lambertovho zákona tiež platí, že intenzita žiarenia v uhle φ_1 voči normále n_1 bude daná vzťahom

$$I_{\varphi_1} = I_{n_1} \cos \varphi_1 \quad [\text{W/m}^2] \quad (7)$$

Kombinácie vzťahov (4-7) dostávame výraz pre celkové množstvo energie dQ_1 , ktorú za jednotku času vyžiari plocha dA_1 v jednotkovom priestorovom uhle $d\varphi_1$ v smere spojnice r v tvare

$$dQ_1 = I_{\varphi_1} dA_1 = I_{n_1} \cos \varphi_1 dA_1 \quad [W] \quad (8)$$

Na priestorový uhol $d\varphi_1$ potom pripadne časť d^2Q_{12} tepelného výkonu Q_{12} , prenese-ného sálaním z plochy A_1 na plochu A_2 , daný ako

$$d^2Q_{12} = dQ_1 d\varphi_1 = I_{n_1} \frac{\cos \varphi_1 \cos \varphi_2}{r^2} dA_1 dA_2 = q_1 \frac{\cos \varphi_1 \cos \varphi_2}{\pi r^2} dA_1 dA_2 \quad [W] \quad (9)$$

Celkové množstvo tepla Q_{12} , ktoré za jednotku času vyžiari dokonale čierna plocha A_1 na plochu A_2 , sa vypočíta integráciou rovnice (9) s výsledkom

$$Q_{12} = \frac{q_1}{\pi} \int_{A_1} \int_{A_2} \frac{\cos \varphi_1 \cos \varphi_2}{r^2} dA_1 dA_2, \quad [W] \quad (10)$$

pričom pre vzťah tepelného toku q_1 a tepelného výkonu Q_1 platí:

$$q_1 = Q_1/A_1 \quad [W/m^2] \quad (11)$$

Potom rovnicu (10) možno písať aj tvare

$$Q_{12} = \frac{Q_1}{\pi A_1} \int_{A_1} \int_{A_2} \frac{\cos \varphi_1 \cos \varphi_2}{r^2} dA_1 dA_2 \quad [W] \quad (12)$$

V súlade s väčšinou uvádzaných prameňov má tzv. uhlový súčiniteľ sálenia (view factor) ψ_{12} vo vzťahu (12) tvar bezrozmerného výrazu

$$\psi_{12} = \frac{1}{A_1} \int_{A_2} \left(\int_{A_1} \frac{\cos \varphi_1 \cos \varphi_2}{\pi r^2} dA_1 \right) dA_2 \quad [-] \quad (13)$$

ktorého hodnota sa pohybuje v rozpätí hodnôt $\Psi_{12} \in \langle 0; 1 \rangle$. Hodnotu $\Psi_{12} = 0$ nadobúda vtedy, ak φ_1 alebo $\varphi_2 = \pi/2$. Naopak, hodnota 1 môže byť výsledkom vzťahu (13) iba vtedy, ak je ožiarené teleso obklopené žiariacim telesom.

Ak prijmeme oprávnený predpoklad, že $A_2 \ll A_1$, delenie na inkrementálne plochy dA_1 stačí uvažovať iba v prípade žiariacej plochy A_1 , kým pri ožiarenej ploche A_2 sa vzhľadom na veľký nepomer ich obsahov môže na základe precedensu z práce [5] vychádzať zo zjednodušenia, podľa ktorého je $\Delta A_2 \cong A_2$. Rovnicu (10) potom môžeme uvažovať aj v tvare

$$\psi_{12} = \frac{A_2}{\pi A_1} \int_{A_1} \frac{\cos \varphi_1 \cos \varphi_2}{r^2} dA_1 \quad [-] \quad (14)$$

Finálny výpočet, spočívajúci vo vyjadrení tepelnej záťaže q_2 stojacej osoby s plochou tela A_2 , sa nakoniec realizuje pomocou vzťahu

$$q_2 = \frac{Q_{12}}{A_2} \quad [W/m^2] \quad (15)$$

4. Stereometrická interpretácia premenných uhlového súčiniteľa sálania ψ_{12}

Na riešenie vzťahu (15) je účelné použiť nasledovný postup:

- Za využitia v úvode definovanej priestorovej súradnicovej sústavy určiť analytické vzťahy pre výpočet hraničných hodnôt súradníc plochy A_1 , ktoré vymedzujú jej časť, viditeľnú z ožiarenej plochy A_2 ;
- Rozdelením takejto časti definovanej plochy A_1 na inkrementálne plochy dA_1 navrhnuť analytické vzťahy na vyjadrenie $\cos \varphi_1$ a $\cos \varphi_2$. Pritom sa vychádza z predstavy, že spojnice r vychádzajú z ich stredov a všetky sa zbiehajú v ťažisku plochy A_2 .
- Zohľadnením empirických vzťahov na výpočet transmisivity τ okolia plameňa, závislej od parciálneho tlaku vodných pár P_w okolitého vzduchu, ako aj tepelného toku q_1 v smere normály n_1 sa kompletizuje sústava vzťahov, potrebná na získanie hodnoty tepelnej záťaže q_2 osoby, vystavenej účinkom sálavého žiarenia stĺpca plameňa.

Definícia parametrov viditeľnej plochy žiarenia A_1

Hodnotu polovičného uhla α viditeľnosti žiariacej plochy A_1 z miesta vzdialeného X od stredu nádrže s polomerom D definuje vzťah

$$\alpha = \cos^{-1}(D/2X) \quad (16)$$

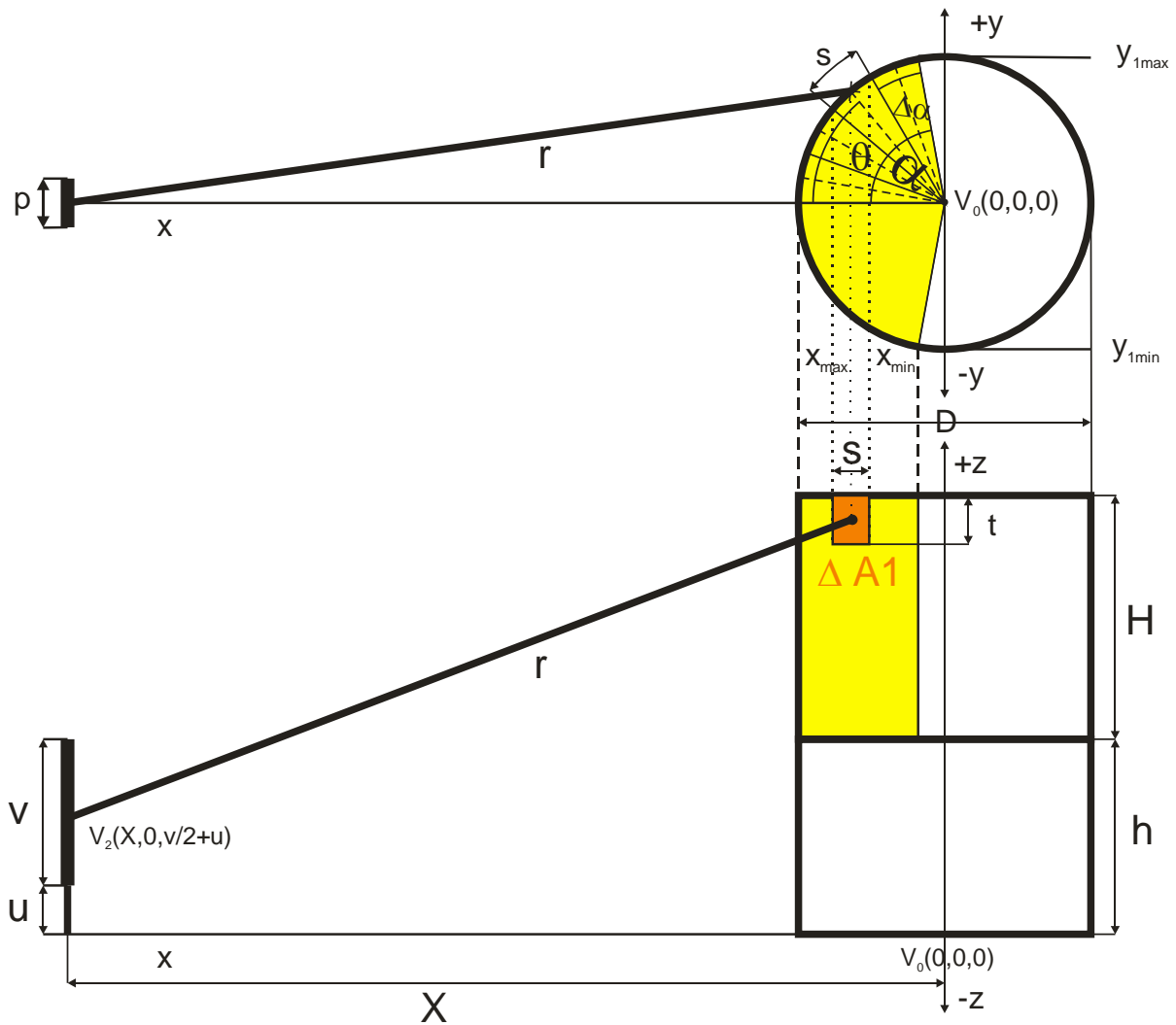
Pri výške plameňa H hodnotu A_1 následne vyjadruje vzťah

$$A_1 = 2\alpha DH \quad (17)$$

Polovina uhla horizontálnej viditeľnosti α plochy A_1 z plochy $dA_2 \equiv A_2$ definuje horizontálne súradnice okrajov oblúka viditeľnosti plochy A_1 v kladnej časti roviny $x - y$ nasledovnými vzťahmi:

$$\frac{x_{1min}}{D/2} = \cos \alpha \Rightarrow x_{1min} = \frac{D}{2} \cos \alpha \quad (18a)$$

$$\frac{y_{1max}}{D/2} = \sin \alpha \Rightarrow y_{1max} = \frac{D}{2} \sin \alpha \quad (18b)$$

Obrázok 3 Schéma rozdelenia žiarivej plochy A_1 plameňa nad nádržou na jej elementárne plochy ΔA_1

$$x_{1\max} = \frac{D}{2} \quad (18c)$$

Za účelom ďalšieho postupu realizácie numerickej integrácie elementárnych plôch ΔA_1 sa po rozdelení celého uhla viditeľnosti α vhodne zvoleným párnym prirodzeným číslom $n = 2 \cdot k$, kde $k \in \mathbb{N}$, zavedie veličina jeho inkrementu $\Delta\alpha$ v podobe

$$\Delta\alpha = \frac{2\alpha}{n}, \quad (19)$$

čomu zodpovedá dĺžka oblúka

$$s = (\Delta\alpha)D \quad (20)$$

Po súčasnom rozdelení výšky plameňa H na $m \in \mathbb{N}$ zvolených častí s výškou t podľa

$$t = \frac{H}{m} \quad (21)$$

V záujme udržania proporcionality $s:t \sim 1$ rozmerov elementárnej plochy ΔA_1 je účelné uvažovať so vzájomnou závislosťou hodnôt n a m v podobe

$$m = \text{Int}(nH/2\alpha D) \quad (22)$$

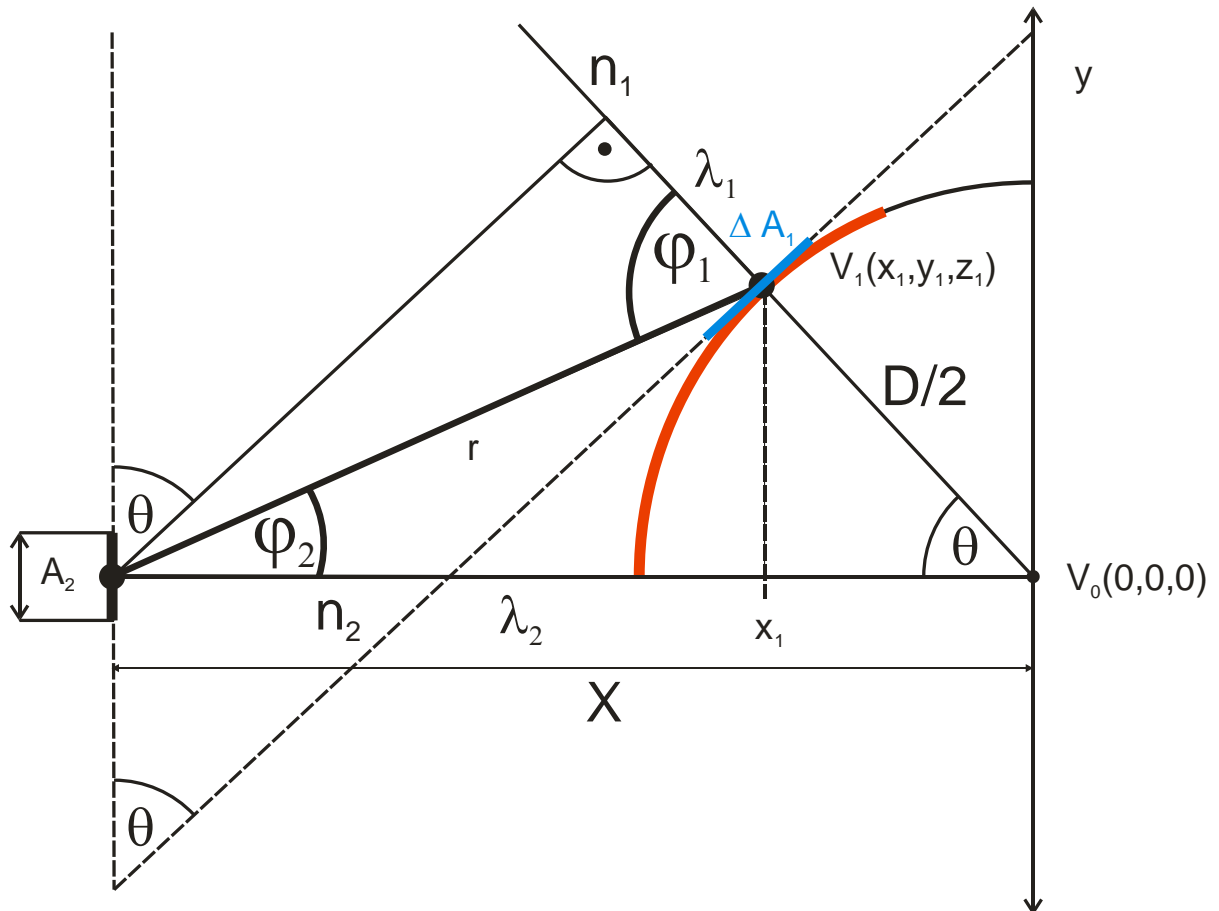
Veľkosť elementárnej plochy ΔA_1 sa dá vyjadriť ako

$$\Delta A_1 = st, \quad (23a)$$

resp. pri zohľadnení vzťahov (20) až (22), v súlade s logickou nadväznosťou na vzťah (17), v podobe

$$\Delta A_1 = \frac{2\alpha DH}{mn} \quad (23b)$$

Ich hodnoty sú závislé od aktuálnej hodnoty θ_i vzájomného uhla ožiarenej plochy A_2 a príslušnej elementárnej plochy ΔA_1 tak, ako to približuje priložený Obrázok 4.

Obrázok 4 Schéma parametrov vzájomnej polohy ožiarenej plochy A_2 a elementárnej plochy ΔA_1

Určovanie súradníc ťažísk plôch ΔA_1 a A_2

Hodnotu uhla vzájomnej polohy predmetných plôch vyjadruje vzťah

$$\theta_i = \frac{\alpha}{n} + (i-1) \frac{2\alpha}{n} = \frac{\alpha}{n} (2i-1), \text{ kde} \quad (24a)$$

$$\theta_i \in \langle \alpha/n; \alpha(n-1)/n \rangle, \text{ } i \in \langle 1; n \rangle \quad (24b)$$

Ťažiská inkrementálnych plôch ΔA_1 potom z pohľadu horizontálnej roviny x - y nado-
búdajú na oblúku žiariacej plochy plameňa nasledovné hodnoty:

$$x_{1i} = \frac{D}{2} \cos \theta_i \quad x_{1i} \in \langle x_{1\min}; x_{1\max} \rangle \quad (25)$$

$$y_{1i} = \frac{D}{2} \sin \theta_i \quad y_{1i} \in \langle 0; y_{1\max} \rangle \quad (26)$$

$$z_{1j} = h + \frac{t}{2} + (j - 1)t \quad j \in \langle 1; m \rangle \quad (27)$$

Vzhľadom na zavedenú modelovú predstavu v prípade plochy A_2 platí, že

$$x_2 = X \quad [m] \quad (28a)$$

$$y_2 = 0 \quad [m] \quad (28b)$$

$$z_2 = v/2 + u \quad v > 0, u > 0 \quad [m] \quad (28c)$$

a nakoniec

$$A_2 = pv \quad [m^2] \quad (29)$$

Záporná hodnota u by predstavovala situáciu, kedy sa ožiarená osoba nachádza pod úroveň roviny základne nádrže s plameňom, s čím však predložený model – aj vzhľadom na jej nereálnosť – nepočíta. Kladné hodnoty u zase predstavujú prípad stanovišťa osoby nad úrovňou terénu (napr. rebrík, vysokozdvížná plošina a pod.). Záverom k tejto téme platí, že pri zavedenom zjednodušení v zmysle totožnosti $\Delta A_2 \equiv A_2$ má ťažisko inkrementálnej plochy stále súradnice x_2, y_2, z_2 .

Určenie dĺžky spojnice r medzi ťažiskami plôch ΔA_1 a A_2

Dĺžka ich spojnice r_{ji} sa dá aproximovať telesovou uhlopriečkou hranola s dvomi nerovnakými bočnými stenami a s dvomi protiľahlými vrcholmi V_1 a V_2 , reprezentujúcimi ťažiská spomenutých inkrementálnych plôch.

$$r_{ji} = \sqrt{(x_2 - x_{1i})^2 + (y_2 - y_{1i})^2 + (z_2 - z_{1j})^2} \quad [m] \quad (30)$$

Pri danej formulácii modelu prichádza reálne do úvahy iba hodnota výsledku s kladným znamienkom.

Stanovenie $\cos \varphi_1$ a $\cos \varphi_2$

Poznanie hodnôt predchádzajúcich veličín dovoľuje vyjadrenie veľkosti priestorových uhlov φ_1 , resp. φ_2 , ktoré zvierajú normály n_1 inkrementálnej plochy ΔA_1 , resp. n_2 plochy A_2 so spojnicou r a vo všeobecnosti ležia v dvoch rôznobežných rovinách.

Z Obrázka 4 vyplývajú nasledovné vzťahy:

$$\cos \theta_i = \frac{\lambda_{1i} + D/2}{X} \quad (31a)$$

$$\lambda_{1i} = X \cos \theta_i - \frac{D}{2} \quad [m] \quad (31b)$$

$$\cos \varphi_{1i} = \frac{\lambda_{1i}}{r_{ji}} \quad [-] \quad (33)$$

Vyjadrenie hodnoty $\cos \varphi_2$ je jednoduchšie a udáva ju priamo vzťah, nakoľko

$$\lambda_{2i} = x_2 - x_{1i}$$

$$\cos \phi_{2i} = \frac{\lambda_{2i}}{r_{ji}} \quad [-] \quad (34)$$

5. Algoritmy výpočtu hodnôt ψ_{12} a Q_{12}

Výpočet hodnoty uhlového súčiniteľa sálenia ψ_{12}

Pri uvažovaní zjednodušujúceho predpokladu, že $dA_2 = A_2$ sa hodnota uhlového súčiniteľa sálenia Ψ_{12} podľa výrazu (13) a zlúčení so vzťahmi (33,34) dá vyjadriť ako

$$\Psi_{12} = \frac{A_2}{\pi A_1} \int_{A_1} \frac{\lambda_{1i} \lambda_{2i}}{r_{ji}^4} dA_1 \quad [-] \quad (35)$$

Pri voľbe numerického integračného postupu, založeného na metóde sčítavania plochy obdĺžnikov ΔA_1 , sa výraz (35) transformuje na tvar

$$\Psi_{12} = 2 \frac{A_2 \Delta A_1}{\pi A_1} \sum_{j=1}^m \sum_{i=i}^{n/2} \frac{\lambda_{1i} \lambda_{2i}}{r_{ji}^4} \quad [-] \quad (36)$$

Po zohľadnení vzťahov (22, 23a,b) a splnení podmienky o párnej hodnote n dostávame výraz

$$\Psi_{12} = \frac{A_2}{\pi n m} \sum_{j=1}^m \sum_{i=i}^{n/2} \frac{\lambda_{1i} \lambda_{2i}}{r_{ji}^4} \quad [-] \quad (37)$$

Výpočet tepelnej záťaže q_2 pri zásahu plochy A_2 sálavým žiarením z plochy A_1

Popri optickom faktore ψ_{12} vplýva na množstvo prenesenej žiarivej energie medzi uvažovanými dvomi plochami aj priepustnosť τ (transmisivita) atmosféry vzduchu. Jej závislosť od obsahu vodných pár, definovaného ich parciálnym tlakom P_w , je podľa [6] daná vzťahom

$$\tau = 2,02 [P_w \bar{\tau}]^{-0,09} \quad [-] \quad (38)$$

V rozsahu teplôt vzduchu 0-100°C podľa prameňa [8] hodnotu P_w najpresnejšie udáva Buckova aproximácia, vyjadrená rovnicou

$$P_w = 611,21 \exp \left[(18,678 - T/234,5) \frac{T}{257,14+T} \right] \quad [Pa] \quad (39a)$$

V teplotnom rozsahu nad 100°C až po kritickú teplotu $T=372^\circ\text{C}$ sa podľa rovnakého prameňa najlepšie hodí Antoineva poloempirická rovnica v tvare

$$P_w = 10^{[8,14019 - 1810,94/(244,485 + T)]} \quad [\text{Pa}] \quad (39b)$$

Veličina $\bar{r}$ v rovnici (38) je pritom vyjadrená vzťahom

$$\bar{r} = \frac{\sum_{j=1}^m \sum_{i=1}^n r_{ji}}{\frac{n}{2}m} = \frac{2 \sum_{j=1}^m \sum_{i=1}^n r_{ji}}{nm} \quad [\text{m}] \quad (39)$$

a predstavuje strednú hodnotu dĺžok všetkých spojnic $r_{i,j}$ ťažísk inkrementálnych plôch ΔA_1 s ťažiskom ožiarenej plochy A_2 .

Vzťahom (38) sa modifikuje i finálny výpočet produktu Q_{12} doterajšieho postupu, ktorý vychádza z výsledku pôvodnej rovnice (12) tým, že ho koriguje o diskutovaný účinok priepustnosti žiarenia v zmysle

$$Q_{12} = Q_1 \psi_{12} \tau \quad [\text{W}] \quad (40)$$

Zároveň zo vzťahu (11) vyplýva hodnota tepelného toku Q_1 z plochy A_1 v podobe

$$Q_1 = q_1 A_1 \quad [\text{W}] \quad (41)$$

V rovnici (41) sa hodnota veličiny q_1 podľa prameňa [5] vypočíta ako

$$q_1 = (q_m - q_\eta) e^{-\rho D} + q_\eta, \quad [\text{W/m}^2] \quad (42)$$

pričom sa použijú parametre¹ $q_m=140 \text{ kW/m}^2$ pre stĺpec plameňa a $q_\eta = 20 \text{ kW/m}^2$ pre jeho zadymenú časť, kým $\rho = 0,12 \text{ m}^{-1}$ predstavuje empirickú konštantu.

Stojaca osoba je potom vystavená tepelnému toku (záťaži) q_2 v zmysle vzťahu

$$q_2 = \frac{Q_{12}}{A_2} \quad [\text{W/m}^2] \quad (43)$$

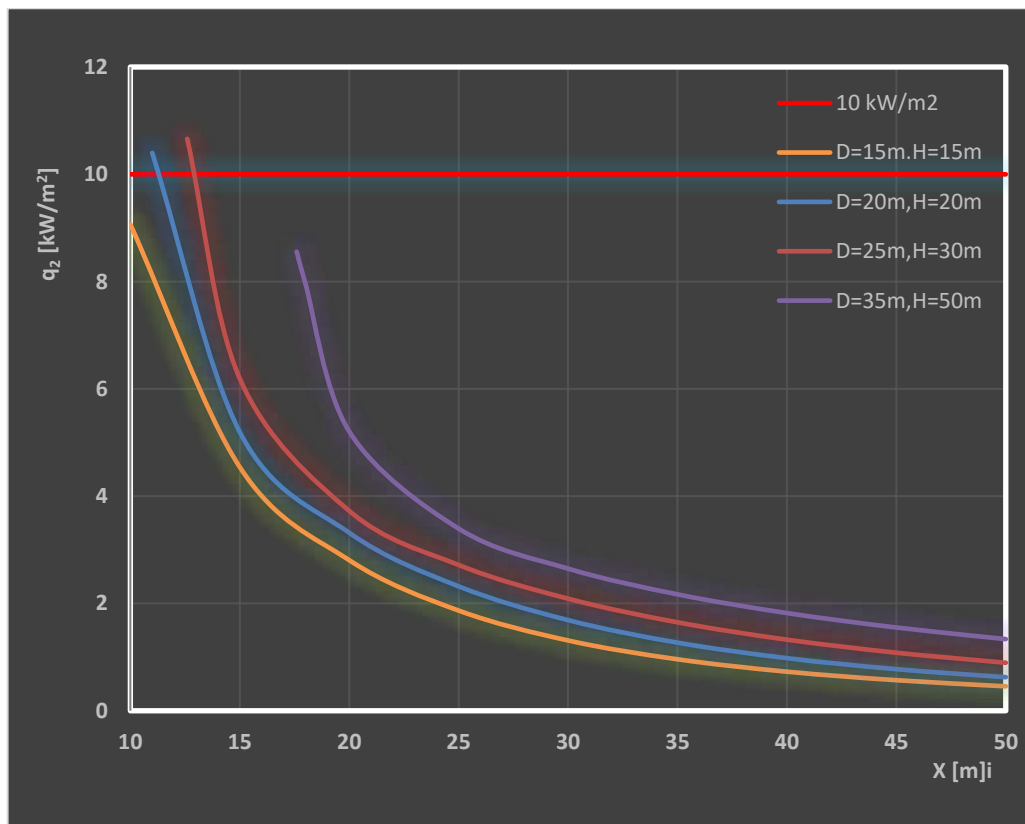
Diskusia

Odhad hodnôt tepelnej záťaže hasičov takýmto výpočtom v porovnaní s údajmi Fire Experimental Unit [7] môže napomôcť rozhodovaniu o správnom postupe pri protipožiarnom zásahu. Experimentálnymi meraniami boli podľa spomínaného prameňa zistené expozičné časy, počas ktorých môžu hasiči pracovať za určitých hodnôt tepelného žiarenia a teploty vzduchu pri vynaložení adekvátnej fyzickej námahy. Získané hodnoty teplôt vzduchu a tepelného žiarenia tvoria tieto štyri kategórie:

¹ Niektoré údaje parametra q_m podľa [9], vyjadrené v kW/m^2 : slnečné svetlo 1, prudké slnko (5 sec) 10, riadené horenie dreva 12.5, samozápal dreva 29, ochranný odev max. 80, prudký plameň 120 – 170. Parameter q_η dosahuje v teplotnom rozpätí 200-500°C hodnoty 1-20 kW/m^2 podľa geometrických podmienok okolia plameňa.

1. *Bežné podmienky* zásahových činností: zvýšená teplota vzduchu pri absencii tepelného žiarenia. Pri stredne namáhavej činnosti môže hasič bez pocitov nepohodlia zotrvať v týchto podmienkach až 30 minút.
2. *Ohrozujúce podmienky*: teplota vzduchu 120°C pri tepelnom zaťažení 3 kW/m^2 . Pokusné osoby odolávali týmto podmienkam viac než 17 minút. Pri teplote vzduchu 160°C a hodnote tepelného zaťaženia 4 kW/m^2 klesla táto doba na 5 minút.
3. *Extrémne podmienky* s potrebou rýchlej akcie a okamžitým ústupom pred náhlym vyšľahnutím plameňa (flash over). Teplota vzduchu môže nadobúdať hodnoty $160 - 235^{\circ}\text{C}$ pri tepelnom zaťažení $4 - 10\text{ kW/m}^2$. Pri horných hraničných hodnotách týchto rozpätí môže hasič pracovať v trvaní maximálne 1 minúty.
4. *Kritické podmienky* pre tepelné zaťaženie presahujúce hodnotu 10 kW/m^2 a teplotu vzduchu nad 235°C predstavujú už ohrozenie života. Za týchto podmienok nie je už zasahovanie hasičov realizovateľné.

Priložený graf predstavuje priebehy závislostí tepelnej záťaže q_2 od odstupu osoby X od stredu plameňa pri konštantných hodnotách parametrov: $p=0,5\text{ m}$, $v=2\text{ m}$, $h=0\text{ m}$, $u=0\text{ m}$, $q_m=140\text{ kW/m}^2$, $P_w=9592\text{ Pa}$, $q_\eta=20\text{ kW/m}^2$ a $\rho=0,12\text{ [m}^{-1}\text{]}$

Obrázok 5 Vybrané závislosti tepelnej záťaže q_2 od odstupu osoby X od osi plameňa získané za uvádzaných parametrických podmienok

Použité pramene

- [1] Ilkovič, D.: Fyzika, SVTL Bratislava, 1958, s.699 -702
- [2] Kossaczky, E., Surový, J.: Chemické inžinierstvo I, Alfa Bratislava, 1963, s. 265-269
- [3] Cihelka, J. a kol.: Vytápění a větrání, SNTL - Nakladatelství technické literatury, Praha 1975, s. 80-88
- [4] Jelemenský, L.: Písomná konzultácia, CHT-STU Bratislava, Katedra chemického a biochemického inžinierstva, máj 2004
- [5] Kashef, A., Bénichou, N., Torvi, D., Raboud, D.W., Hadjisophocleous, G., Reid, I.: FIERASystem Enclosed Pool Fire Development Model: Theory Report, National Research Council Canada, Research Report No 121, November 2002, Appendix A, s.1
- [6] Zákon o prevencii závažných priemyselných havárií č.261/2002 Z.z. (učebné texty), Adapt Risk consult s.r.o, Drevársky kongres ZSVTS, Bratislava, s.33
- [7] Chromek, I., Krakovský, A: TECHNICKÉ PROSTRIEDKY PO I., TUZVO, Drevárska fakulta, Katedra požiarnej ochrany, 2002, s.11
- [8] <https://www.omnicalculator.com/chemistry/vapour-pressure-of-water> - získané 5.1.2023
- [9] <https://guides.firedynamicstraining.cahttps://guides.co/g/structural-firefighting-fundamentals-of-fire-and-combustion/118132> - získané 5.1.2023